

Čudodelni kip Odrašenika, ki je nekdanj stal na Čevljarskem mostu; sedaj je v cerkvi sv. Florijana na listni strani

»pri Bučarju«, ki se je sčasom prevlekla z lepo zeleno patino. Špecerijska in železarska tvrdka »pri Bučarju« je ostala v rokah Wutscherjeve rodbine do smrti Viktorja Wutscherja (1877.); za njim jo je prevzel trgovec Viktor Schiffer. Stari Ljubljanci se še vsi dobro spominjajo te značilne, nekam na južne kraje spominjajoče stavbe, ki se je po potresu v regulacijske namene podrla. Danes stoji na njenem mestu Prešernov spomenik.

EMONSKI TRGOVCI V SAVARIJI

D R. B A L D U I N S A R I A

Ze preden je rimska vojska osvojila naše ozemlje, je italiski trgovec prepotoval naše kraje. Prometne poti, katerih so se poslužili, so opazne že ob koncu neolitika (mlajše kamnene dobe) in v začetku bronzaste dobe v legi naselbin ob robu Ljubljanskega barja (znanih stavbah na kolen) ter se ohranjujejo skozi stoletja in stoletja.

Posebno očividni postaja trgovski promet v hallstattski dobi. V kranjskih nekropolah srečavamo po-

Na Špitalskem mostu je stalo, še preden so se nanj postavile kramarske kolibe, *stara znamenje*, ki ga vidimo že na Metzingerjevi sliki št. Petrskega predmestja iz l. 1738. *Razpelo*, stoječe na levi strani mostu, gledano z Marijinega trga, je bila obdano od dveh svetniških kipov, B. D. Marije in Janeza Evangelista. Ko so se po l. 1770. postavile kolibe po vsem mostu, so razpelo premestili na desno stran; najbrž je stalo med kolibama Janeza Primca in Mihe Tomažina. Ker pa so si ponočnjaki ob luči pod razpelom radi prižigali svoje pipe, je sklenil magistrat v sporazumu s frančiškanskim konventom l. 1796. prestaviti razpelo z mostu.¹ To je ono razpelo, ki stoji danes v stenski dolbini vrh levega stopnišča poleg vhoda v frančiškansko župnišče. Podobnost z razpelom na Metzingerjevi sliki je očitna.

Tudi na Čevljarskem mostu je stal v sredi na levi strani, gledano s Tranče, v leseni lopi star čudodelni kip mučenega odrešenika (ecce homo). Ta kip je oskrbovala na račun posebne ustanove kranjskih deželnih stanov ubožna komisija v Ljubljani. Ko so jeli l. 1841. most podirati, so hoteli kip prestaviti v posebno kapelico, ki naj bi se za ta namen sezidala med novim mostom in tedanjo Možičevo hišo št. 169 (danes Medenova hiša, Jurčičev trg 1). Načrti za to so bili že pripravljeni, med tem pa je ubožna komisija v začetku l. 1842.² kip že premestila v cerkev sv. Florijana, kjer še danes stoji v prvem stranskem oltarju na desni (listni) strani.

¹ Vrhovec, Die wohllöbe landesfürstl. Hauptstadt Laibach, 1886., str. 130, in po njem: Nestor (= Vrhovnik), Iz stare Ljubljane, Jutro, 22. nov. 1923. Vrhovčeva trditve, da se razpelo ni postavilo nazaj, velja morda za dobo do 1810. Iz razpravnih spisov poznejše dobe, zlasti iz l. 1837. do 1842., pa izvira, da je stalo razpelo še l. 1838. ob kolibi št. 10 (to je skrajni kolibi na koncu mostu pri Bučarjevi prodajalni. Nje tedanji lastnik trgovec Janez Jurij Scribe utemeljuje namreč svoje zahteve za zvišano odkupnino (1200 fl.) kolibe s tem, da ima kot prva ob razpelu najboljši položaj in je torej dražja ko druge. Scribe je v resnici prejel terjano odkupnino. Verjetno je torej, da se je razpelo pozneje zopet postavilo na konec mostu in da so ga dokončno premestili k frančiškankom še le l. 1840.

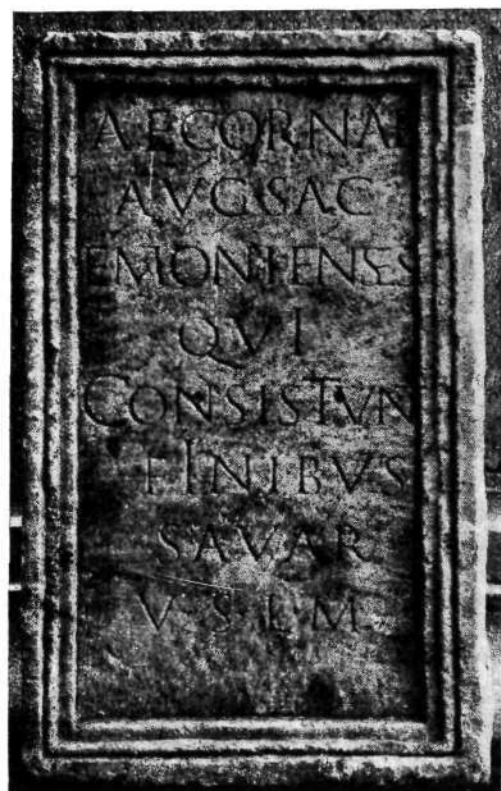
² Glej spis 7/5481 ca. 1840. v fasciklu »Brückenbau«. Navedba H. Coste (Reiseerinnerungen aus Krain, 1848., str. 17), da se je kip premestil l. 1844., je torej netočna.

istem času vdirajo tudi s severa manjše keltske čete na ilirsko ozemlje.

Prekinitev, ki jo doživlja trgovinski promet po tej keltski invaziji, pa ne traja predolgo časa. Za zadnje predkrščansko dobo imamo celo literarno poročilo o naših starih prometnih potih in o načinu trgovanja po njih. Antični geograf Strabo, ki živi za časa Avgusta, ki pa črpa iz starejših virov, razpravlja v svoji geografiji na dveh mestih o teh trgovskih cestah. Prvič govori o njih v 4. knjigi: »Okra (t. j. Postojnska vrata) je najnižji del Alp, tam, kjer mejijo na Karne. Čez njo prevažajo blago na vozovih iz Akvileje v Nauportus; ta razdalja znaša nekaj več ko 400 stadijev. Odtod ga odpravljajo po vodi naprej do Istra (Donave) in v tamošnje pokrajine. Mimo Nauporta teče namreč plovna reka, ki prihaja iz Ilirija in se izliva v Savus, tako da je blago lahko spraviti v Segestiko ter k Panoncem in Tauriskom.« Dalje pripoveduje Strabo v 7. knjigi svojega dela še enkrat o teh starih prometnih potih. To drugo, natančnejše poročilo se glasi: »Segestika (t. j. Sisak) je panonsko mesto ob sotočju več rek, ki so vse plovne. Je to ugoden kraj za vojno z Daki: leži namreč ob vznožju Alp, ki segajo do Japodov, mešanega ilirsko-keltskega plemena. Iz njihovega ozemlja prihajajo reke, ki dovažajo mestu med drugim tudi blago iz Italije. Pot od Akvileje preko gore Okre v Nauportus, ki so ga ustanovili Tauriski in kamor dovažajo tovore po suhem, je dolga 350 stadijev, po nekaterih celo 500. Okra je najnižji del Alp, ki se raztezajo od Recije do Japodov. Tu, v deželi Japodov, se pogorje zopet dviga ter se imenuje Albia. Tudi pot iz Tergesta (Trst), neke karnijske vasi, do jezera Lugeona drži preko Okre. Blizu Nauporta je reka Korkoras, ki prevzema tovore; ta se izliva v Savus, Savus v Dravus, slednji pa pri Segestiki v Noarus (Mura ?!). Tu sprejema že plovni Noarus reko Kolapis (Kolpa), ki teče skozi ozemlje Japodov in se izliva v deželi Skordiskov v Danuvius. Vožnja po rekah gre večji del proti severu, pot od Tergesta do Danuvija pa znaša približno 1200 stadijev (čez 200 km).« Strabo je tu, na koncu svojega poročila, dokaj zmešal geografska dejstva, v kolikor se nanašajo na reke. Zgodilo se mu je namreč, da je zamenjal Ljubljaničo (Nauportus) s Krko (Korkoras). Kako treba dalje razvozljati to pokvarjeno mesto, nas tu ne zanima (prim. o tem moj članek v »Glasniku Muzejskega društva« XIV, 140 sl.). Vsekakor pa je to mesto važno, ker nam omenja dve prometni poti od severnega Jadrana v Panonijo. Stara vodna prometna pot in njeno nadaljevanje preko Krasa je našla svoj odsev tudi v bajki o Argonautih. Sicer imamo šele iz kasnejše dobe, pri starejšem Pliniju poročilo, da so Argonauti ob svoji vrnitvi dospeli po Donavi, Savi in Ljubljaniči do Nauporta, odkoder so potem ladjo Argo spravili po suhem potu do Jadranskega morja. Toda viri, ki jih uporablja Plinij, so mnogo starejši. Ako je grški geograf Timaios res vir za geografske podlage argonautskih voženj proti zahodu, sega poročilo o stari prometni poti Donava—Sava—Ljubljaniča—Kras—Jadran najmanj v začetek 3. stoletja pr. Kr. in je gotovo odsev starih trgovskih zvez.

Leta 183. pr. Kr. sklenjena in leta 181. dejansko izvršena ustanovitev rimske kolonije Akvileje na gornjem Jadranu je sicer prvotno namenjena obrambi

Posvetitev boginji
Ekorni iz Sombatelja

Italije proti Japodom in drugim narodom na Krasu. Mesto je služilo vedno kot vojaško oporišče in izhodišče za razna podjetja, s katerimi so Rimljani podjarmili Podonavje, vendar je postalo kmalu tudi izhodišče za mirno trgovino z našimi kraji. V prvih dveh stoletjih po vojaški osvojitvi so služile stare prometne poti zopet le mirnemu trgovskemu prometu, ki je bil precej živahen. Vloga starega Nauporta (Vrhnike) je sčasoma prešla na Emono, ki se je razvila iz starejše ilirske naselbine in iz rimskega vojaškega tabora (glej »Kroniko« IV, 46 sl.). Emonski trgovci so prišli daleč naokrog in so se tudi v tujini družili v svojih rojaških zvezah, kar nam lepo pričča napis, ki so ga poleti 1929 odkrili v nekem že zasutem studencu v občini Ondod, okrog 6 km zapadno od Sombatelja (rimske Savariae).

Gre za ploščo iz belega marmorja, visoko 0'63 m in široko 0'43 m (sl. 1). Napisno polje obroblja preprosto profiliran okvir. Plošča sama pa je morala biti vzdignjena v podstavek kake kapelice (aedicula) ali na kakem podobnem mestu.

Napis se glasi:

Aecornae / Aug(ustae) . sac(rum) / Emonienses / qui / consistunt / finibus / Savar(iae) / v(otum) . s(olverunt) . l(ibentes) . m(erito).

Vzvišeni Aecorni so to ploščo postavili Emonci, ki so nastanjeni na ozemlju Savarije. Zaobljubo so izpolnili radi in kakor je (boginja) zaslužila.

Po značilnosti pisave črk, med katerimi so posamezne višje od ostalih, in iz tega, da se Savaria še ne imenuje colonia, kar je postala za časa cesarja Klavdija, se da sklepati, da izvira naš napis iz prve polovice 1. stoletja po Kr.

Gre torej za posvetitev boginji Ekorni (Aecorna), ki so jo častili Emonci, priseljeni v Savariji. Postavili so spomenik svoji lastni domači boginji, kajti

ime boginje Aecorna, Aequorna ali Aecurna nahajamo drugače le v sami Emoni in v sosednem Nauportu. V Ljubljani je imela svoje svetišče najbrž na gradu, kjer so se našli l. 1820. pri odkopavanju starih okopov trije spomeniki (sedaj v Narodnem muzeju v Ljubljani). Lokalna omejenost njenega imena govori najbolj za to, da gre za domače, morda ilirsko božanstvo, a ne za kako staroitalsko boginjo trgovine, katere ime bi bilo v zvezi z latinsko besedo *aequor* = gladka površina, morje. Mogoče je Aecorna samo latinizirana forma podobno se glasečega domačega imena.

Iz napisa je torej razvidno, da je v 1. stoletju po Kr. prebivalo v Savariji tudi nekaj Emoncev. Vprašanje je, s čim so se ti stari Ljubljčanji tam bavili. Mogli bi misliti na odslužene in upokojene vojake. Naselbine veteranov v Savariji so namreč večkrat izpričane. Na nekem fragmentu iz Sombatelja se omenja celo neki vojak iz same Emone, ki je tam umrl. Vendar je bolj verjetno, da so ti »Emonienses, qui consistunt in finibus Savariae«, ki so korporativno posvetili spomenik svoji domači boginji, bili trgovci. To dokazuje zlasti izraz »qui consistunt in finibus Savariae«. »Consistere« (nastaniti se, naseliti se) se rabi tako pri posameznikih kakor pri združbah, collegia, ter pomeni tehnični izraz za one prebivalce, ki pravno niso pristojni v dotični kraj in ki jim ne pripada *ius domicilii*. »Consistere« velja le za naseljence, ki bivajo v kraju samo prehodno ali dlje časa, predvsem torej za trgovce, ki so podvrženi samo krajevnemu sodstvu. Zato nahajamo pri latinskih napisih često izraze »negotiantes« ali »qui negotiantur« namesto »consistentes« ali »qui consistunt«. Ustrezaajoči grški izrazi so »katoikountes, pragmateuomenoi, sympragmateuomenoi, ergazomenoi«.

V prvem stoletju po Kr. se poslužuje panonsko trgovstvo še stare predzgodovinske trgovske ceste iz Akvileje, tkzv. jantarske ceste. Od oglejskih trgovskih hiš so igrali v trgovini s Podonavjem glavno vlogo Barbii. Njihove podružnice, ki so jih vodili osvobodenci te družine, so nam znane po mnogobrojnih imenih teh ljudi. Srečamo jih povsod ob cestah, ki izhajajo iz Akvileje. Tako tudi v Ljubljani (CIL¹ III 3846), Celju (CIL III 5144, 11697), Savariji (CIL III 4156, kjer je poreklo iz Akvileje radi navedbe oglejskega *tribus-a* popolnoma sigurno) itd. Med velike trgovske hiše v Akvileji je treba šteti najbrže tudi Caesernii. Tudi člani te familije imamo v Ljubljani (Glasnik Muz. dr. XVI, 124 sl., zelo zgoden napis; CIL III 3850), v Savariji (CIL III 4201) itd. Emonski trgovci so imeli pri trgovini iz Akvileje v Podonavje važno posredovalno vlogo. Eden med tistimi, ki so se naselili v Savariji, je najbrž bil L(ucius) Maximi fil(ius) dom(o) Emon(ae), ki je znan iz nagrobnika v Sombatelju (CIL III 4196, sedaj v muzeju v Sombatelju, sl. 2). Postavil je sebi in ženi še za časa življenja krasen nagrobni spomenik z napisom: *L(ucius) Maximi fil(ius) / dom(o) Emon(ae) an(norum) / ... vi(vus) si(bi) et suis / et Saloniae Marcellae con(iugi) pi(issimae) an(norum) XXX*. Za števila let je izpustil potreben prostor, vendar so samo po smrti žene dopolnili število XXX, dočim je prostor pri samem Luciju ostal prazen. Kamen sega gotovo

še v 1. stoletje po Kr. Savaria je bila ta čas v nekem oziru tudi važno središče Panonije. Sedež uprave je bil sicer vsakokratni glavni tabor cesarjevega legata, ki je bil obenem tudi poveljnik vojske, in se takrat ni več nahajal v Petoviju, marveč že v Karnuntu. Vendar pa je Savaria pomenila nekak sakralen center za Panonijo, kakor dokazujejo od posameznih mest postavljeni posvetilni oltarji (Scarabantia CIL III 4192, Siscia 4193). Najbrž je bil v Savariji tudi za vso provinco skupen oltar cesarskega kulta in provincijskega genija, kar je razvidno iz napisa, v katerem se imenujejo »magistri collegii Genii provinciae Pannoniae Superioris«, ki posvečajo Viktoriji nek kip (signum). Razen tega so tu bili uradi civilne uprave province Panonije, kakor n. pr. uprava cesarskih domen Gornje Panonije itd. V Savariji je zboroval najbrže tudi conventus, deželni zbor province. Vse to je naravno privlačilo mnogo ljudi iz Italije. Na napisih iz Savarije srečujemo veliko več italjskih imen, kakor v drugih panonskih mestih severno od Drave. Naselbina trgovcev iz Emone je torej lahko uspevala.

Z intenzivnejšo romanizacijo zapadnih rimskih provinc in vsled ekonomskega propadanja same Italije, ki se začne že zgodaj, se pa sčasoma spremeni dosedanji položaj in smer trgovine. Iz gornjepanonskih nekropol, zlasti iz Akvinkuma in Brigetija je dobro razvidno, kako nadomeščajo proti koncu 1. stoletja po Kr. gornjeitalsko trgovsko blago z zapadnim blagom. Najbolj je to razvidno iz ostankov keramike, ki so se našli pri izkopavanju raznih rimskih taborov ob Donavi. Dočim imamo od začetka fino *terro sigillato* iz Arcija in potem iz gornjeitalskih tovarn (tkzv. padovansko keramiko), se pojavljajo proti koncu 1. stoletja predvsem keramični izdelki iz Galije. Za časa cesarja Vespazijana se utrjuje donavska meja v Reciji, gradijo se casteli in prirodna trgovska pot iz zapada proti vzhodu se zavaruje. Produktivnejše galske tovarne preplavljajo sedaj Panonijo s svojo robo (*terra sigillata*, steklo, slikano posodje itd.). Na raznih galskih spomenikih vidimo visoko natovorjene vozove polno posod. Ti »*fictiliarii*« ali »*negotiatores artis creticae*« iz Galije so postali resna konkurenca za italjsko trgovino in seveda tudi za naše trgovce iz Emone, ki so pri tem posredovali. Kako intenzivno in sistematično so galske tovarne delale, se vidi najbolj po tem, da si je tovarna sigilat v Rheinabernu specialno za trgovino z vzhodom ustanovila v Westerndorfu (pri Rosenheimu na Bavarskem) posebno tovarno, ki je v ogromnih količinah

Nagrobni spomenik Lucija sina Maksima z Emone v Savariji

¹ CIL = Corpus inscriptionum Latinorum.

eksportirala izdelke v Panonijo in še dalje v Dacijo, dočim so njeni izdelki na zapadu neznan.

Radi novih kupčijskih zvez se sedaj naseljujejo v Panoniji tudi trgovci z zapada, n. pr. trgovci iz Trieria (Augusta Treverorum) v Daciji ali meščani iz Kölna (Colonia Agrippina) v Akvinkumu. Galska trgovina z vzhodom pa se ni poslužila samo obdonavske ceste, ampak je šla tudi čez Akvilejo, kar se da domnevati iz nagrobnega napisa nekega kölnskega trgovca iz Akvileje (CIL V 1047: domo Cl(audia) Agrip(pina) negotiator Daciscus). Emonci so imeli seveda pri tej trgovini še dalje svojo posredovalno vlogo. Trgovci z zapada, ki so prišli v Panonijo, se prav tako združujejo v rojaških društvih (collegia) kakor Emonci. V Akvinku je bil najden nagrobni spomenik (CIL III 10.548) iz 2. stoletja po Kr., na katerem je h koncu zapisano »cives Agrippinenses Transalpini« in je najbrž treba dodati »contulerunt ad hoc sepulcrum denarios...«. Ti so namreč prispevali svojemu rojaku za nagrobnik, podobno, kakor to lepo izpričujeta dva nova v Akvinku izkopana nagrobnika. Priobčil ju je L. Nagy v časopisu »Germania« XV, str. 261, in XVI, str. 289 sl. V prvem primeru gre za posebno ploščo pri grobnici za napisom: »ad hoc se / pulcrum / contuler(unt) cives Agri / pinens(es) (denarios) LXXII«, v drugem je na koncu napisa dodano »Agrippinenses Transalpini cont(ulerunt) denarios...«.

Kakor pri napisu iz Savarije, tako gre tudi pri onih iz Akvinka očitno za korporativna posvetila odnosno postavitve od strani organiziranih društev. Da bi imeli opraviti s posvetili posameznikov, ki bi se morda slučajno ad hoc sešli, izključuje vsaj pri napisu iz Savarije že koncepcija teksta. Razen tega imamo iz dobe rimskih cesarjev tudi drugod sledove podobnih rojaških društev.

Čeravno se je v rimski državi za časa cesarjev potovalo tako lahko, hitro in varno, kakor v Evropi mogoče šele od začetka 19. stoletja, vendar je odhod iz domovine pomenil tedaj veliko več kakor danes. Ljudje v tujini so bili radi tega veliko bolj navezani na svoje rojake, kakor danes. V prestolnici, v Rimu, so se stalno ali pa samo mimogrede mudili provinciali z vseh strani rimskega sveta; ti so pač že davno skušali priti do nekakega združenja na rojaški podlagi ter so snovali taka društva. Direktnih poročil o tem sicer nimamo, pač pa celo vrsto zanimivih napisnih spomenikov, ki jih je mogoče spraviti v zvezo s tem. Ti dokumenti nam kažejo, da so imeli rojaki gotovih province ali mest v prestolnici celo lastne uradne lokale, nekake pokrajinske cehovske hiše, v bližini Volkanala in templja Concordije ob gornjem Forumu. Med drugimi so dokazane take »stationes« za Tarsos, Sardes, Tiberias in naš Noricum (CIL VI 250). Tudi v antični literaturi se omenjajo take »stationes municipiorum«. Po ravno kar omenjenem napisu noriškega lokala so bile te pod upravo »stationariusa«. Toda te stationes, se zdi, niso temeljile na privatni podlagi, ampak so posamezne civitates oziroma municipia same najemale za svoje municipes posebne lokale v bližini Forumu (stationes za razliko od lokalov privatnih društev, tako zvane scholae). Združenja v provincah, kakor n. pr. naša Emonska rojaška zveza v Savariji, pa so brez dvoma temeljila na privatni iniciativi.

Podobna rojaška društva, kakršna so imeli Emonci v Savariji ali kölnski trgovci v Akvinku, najdemo večkrat omenjena v naših napisih, posebno v podonavskih deželah. Tako so gotovo udruženja trgovcev na rojaški osnovi oni »negotiatores Cisalpini et Transalpini« in »negotiatores Britannici«, ki se javljajo na napisih iz Kölna odnosno Bordeaux-a, in »negotiator corporis splendidissimi Cisalpinorum et Transalpinorum« iz Lugdunuma. V velikem trgovskem mestu Puteoli (danes Pozzuoli pri Neapolu) so izpričani razni trgovci iz vsega sveta. »Berytenses qui Puteolis consistunt« so tam posvetili neki spomenik cesarju Trajanu. V istem mestu so imeli svojo »statio« tudi trgovci iz Tyrus-a, kakor to kaže lep grški napis. Morda gre tu za oficielen fondaco, trgovsko faktorijo, ki so jo ustanovili »Tyrei stanojoči v Puteolih, katerih je mnogo in veliko«. Leta 174. po Kr. pa jih je bilo le še malo in domovinska občina Tyros prosi svojo statio v Rimu, naj podpira rojake v Puteolih z letnim denarnim prispevkom. Gotovo so tudi imeli trgovci iz Aleksandrije na vseh važnejših trgovskih točkah svoje rojaške zveze. V Perinthos-u so tam trgujoči Aleksandrinci postavili neko statuo. Dalje omenja neki grški napis iz Španije nekega predstojnika društva Sircev v Malagi itd. V ta okvir spadajo tudi društva kolonistov v Daciji. Razlagamo jih iz posebnega načina naseljevanja v Daciji, kamor so prihajali ljudje iz vsega rimskega imperija. Prav to naseljevanje najrazličnejših deželanov je pospeševalo ustanavljanje društev rojaškega značaja. Tako omenja neki napis iz Napoke (Napoca = današnji Cluj) »Galatae consistentes municipio«, a drug napis iz Al-Gyógy-ja (antična Germisara) celo izrečno »collegium Galatarum«, torej »društvo Galatecev«. Tu v Daciji poznamo tudi neki collegium Asianorum, društvo priseljenikov iz rimske province Asije (iz leta 235. po Kr.). V poznejši dobi pa stopijo, kakor drugod v rimski državi, tudi v Daciji na mesto rojaških društev zveze po poklicih in ne več po rojaštvu. Tudi radi tega smo upravičeni, da postavimo napis Emoncev v Savariji v kar najbolj zgodnjo dobo. Saj je tudi sicer združevanje po načelih rojaštva imelo največ pomena vprav v prvih dobah naseljevanja in romanizacije, ko je bil čut za domovinsko skupnost še živ.

Zanima nas seveda, kako je rojaška zveza naših starih Ljubljčanov v Savariji izgledala. Iz samega napisa to seveda ni razvidno, vendar je morala organizacija take rojaške ali domovinske zveze biti po vsej verjetnosti slična organizaciji ostalih društev (collegia) v cesarski dobi. Podlaga ji je bila zasebna zasnova. Ustanovljena po privatni iniciativi je skušala posnemati nekako municipalno organizacijo v malem. Tako so te zveze imele po vzoru pravih mestnih občin svoj statut, lex collegii, pravilnik, ki nam je v nekaterih primerih ohranjen. Na čelu društva so bili magistri, predsedniki, navadno dva, trije ali še več. Ti so zraven sakralnih funkcij, kakor je n. pr. pripravljanje skupnih daritev itd., sklicevali in vodili skupščine, nadzorovali društveno disciplino itd. Podpirali so jih še nekateri drugi društveni funkcionarji, n. pr. curator, quaestor (blagajnik) in drugi podobni. Kakor danes, tako so imeli tudi takrat častne člane, pokrovitelje ali protektorje, ki so jim pravili patroni. Običajno so to bili možje uglednega socialnega položaja,

ki so mogli društvu v marsičem koristiti. Dostikrat so to bili tudi bogati osvobojeni sužnji, na katerih radodarnost so člani računali. Društveni prostor se je imenoval schola. Tukaj so se vršila glavna društvena zborovanja, conventus. Konvent je volil društvene funkcionarje in njemu so morali magistri po poteku službovanja polagati račune.

Zgoraj imenovani napisi iz Akvinka pa nam omogočajo še več pogleda v žitje in bitje teh rojaških društev, kakor so jih imeli med drugimi tudi Emonci v Savariji. Ni jim šlo edinole za shajanje in združevanje v tujini živčih rojakov, niti ne le za gojitev domačih kultov, — ta društva so bila tudi nekaka pogrebna društva, collegia funeraticia, ki so plačevala pogrebne stroške za umrle člane ali so k temu vsaj prispevala. V starem Rimu ni bilo mestnih ali privatnih pogrebnih zavodov, kakor danes, nego so se za to brigala razna združenja, kakor cehi in stanovska društva; tudi mlado krščanstvo in razne poganske verske družbe so v tem pogledu nadomestile današnje pogrebne zavode. Zelo zanimiv je napis kölnskih trgovcev v Akvinku, ki omenja prispevek od 72 denarjev za spomenik. Ker gre tu za večjo sezidano grobnico, so bili stroški seveda večji kot 72 denarjev. Vsota, ki jo je plačal kolegij civium Agrippinensium, se pa zdi, da je normalen pogrebni prispevek, ki so ga plačevala tudi druga collegia funeraticia, n. pr. tudi collegium cultorum Dianae et Antinoi v Lanuviju, čigar društvena pravila so nam ohranjena v napisu (CIL XIV 2112). Imenovana bratovščina plača svojim članom v primeru smrti (izjema samomor)

300 sestercev = 75 denarjev za pogrebne stroške, pri čemer je odšteta majhna vsota, ki se je razdelila kot prispevek za stroške društvenim članom, ki so se udeležili pogreba.

Arheološke najdbe nam lepo kažejo, da so bili ravno trgovci pionirji rimske kulture. Ne samo, da so že pred rimsko vojsko prišli v najbolj oddaljene kraje, nego so bili, kakor smo videli, tudi med prvimi naseljenci v novo osvojenih provincah. Iz njihovih naselbin ob velikih vojaških taboriščih (canabae) so se razvila čisto velika mesta. Bili so pa tudi prvi, ki so trpeli, če so se še ne popolnoma pomirjeni provinciali uprli rimskemu jarmu, kakor ravno v Panoniji ob začetku velikega upora leta 6. po Kr. Udruženje emonskih trgovcev v Savariji pa je cvetelo v mirni periodi rimskega cesarstva. Trgovina je gotovo uspevala, kar lahko domnevamo po lepem nagrobnem spomeniku Lucija, sina Maksima v istem mestu.

Zanimivo bi bilo vedeti, ali niso Emonci imeli tudi drugod svojih trgovskih postojank. Odgovora na to sicer ne moremo dati, ker nam manjkajo dokazi, je pa malo verjetno, da bi bili igrali v rimski trgovini izven ožjega ozemlja kako posebno vlogo, kakor n. pr. Sirci ali Afrikanci, ki jih srečujemo celo v Celeji. Iliri so sloveli bolj kot odlični vojaki, kakor kot trgovci, in tako srečujemo Emonce pogosto v vrstah rimskih pretorijancev, v cohortes urbanae in v ostali vojski, ne poznamo pa do zdaj izven Panonije nobene napisa, ki bi omenil kakega privatnika iz Emone.

RAZSTAVA SLOVENSKEGA NOVINARSTVA

A N T E G A B E R

Razstava je imela namen proslaviti kar dva važna jubileja, namreč 140letnico prvega pravega časnika na slovanskem jugu, Vodnikovih »Lublanskih Noviz«, in tridesetletnico pričetkov organizacije slovenskih poklicnih novinarjev.

Pripravljalni odbor s predsednikom *Sašo Železnikarjem* so sestavili z novinarji vred tudi njih stanovski sosodje, organizirani v *Društvu tiskarnarjev v Sloveniji*, v *Zvezni organizaciji Zveze grafičnih delavcev in delavk Jugoslavije* ter v ljubljanski podružnici *Udruženja grafičnih faktorjev*, prav tako pa glavna podjetja, ki tiskajo ali izdajajo časnike in časopise, ter odlični zastopniki naše znanosti in gospodarstva, predvsem seveda *Ljubljanskega velesejma*. Kar se zadnjega tiče, smemo podčrtati brez pretiravanja, da je g. *dr. Fran Windischer* kot zastopnik velesejma s svojo razsodnostjo odločilno spodbujal malodušne, ravnatelj gosp. *dr. Milan Dular* je pa s svojo organizatorno in razstavnotehnično rutino v zvrhani meri izpolnil svojo dolžnost kot tehnični vodja razstave.

Dosedanjo šablono častnih odborov so novinarji takoj v začetku zavrgli in sklenili poiskati dignitarje med seboj. Samo poklicni novinarji, torej sami redni

člani slovenske novinarske organizacije naj reprezentirajo slovensko novinarstvo pred svetom! In na edini novinarski praznik v letu, 1. majnika, je razstavo v vseh listih napovedal oklic »slovenski javnosti«, ki so ga podpisali trije redni člani ljubljanske sekcije Jugoslovenskega novinarskega združenja torej poklicni novinarji, ministri *dr. Anton Korošec*, *dr. Albert Kramer* in *dr. Fran Kulovec*.

Oklic je prirediteljem povsod odprl vrata: v ministrstvih in poslanstvih, na banovini in pri županih, v škofiji in proštiji, samostanih in župniščih, v javnih in privatnih knjižnicah, muzejih in zbirkah, v tovarnah in delavnica, skratka, vse civilne, vojaške in cerkvene oblasti, zavodi in ustanove ter podjetja in vsi sloji, ki so jih prireditelji prosili za to ali ono, so radi ustregli in pomagali. *Spet je prva prihitela z največjim darilom Mestna občina Ljubljanska*.

Kar se inozemstva tiče, moramo biti posebno hvaležni Nemčiji. Ko so jeseni l. 1936. nemški novinarji obiskali Jugoslavijo in tudi svoje slovenske tovariše, je vodja nemške eksterkurzije, vladni svetnik *Wilfrid Bade* iz Drž. ministrstva za ljudsko svetlo in propagando, pripravljalnemu odboru obljubil svojo podporo in v kratkem smo od predsednika *Nemške novinoznan-*